

60. GODINA PROBOJA JASENOVAČKIH LOGORAŠA,
HOLOKAUSTA I POBJEDE NAD FAŠIZMOM

60. GODINA PROBOJA JASENOVAČKIH LOGORAŠA,
HOLOKAUSTA I POBJEDE NAD FAŠIZMOM

60th ANNIVERSARY OF JASENOVAC CAMP INMATES' BREACH,
THE HOLOCAUST AND VICTORY OVER FASCISM

DOŃA GRADINA, 17. APRIL 2005.

DONJA GRADINA, 17. APRIL 2005.

DONJA GRADINA, APRIL 17, 2005

Систем логора смрти Јасеновац-Доња Градина

ЈАСЕНОВАЦ, највећи концентрациони и логор смрти у Хрватској, смјештен 62 км од Загреба. Јасеновац, који је, у ствари, био мрежа неколико подлогора, је успостављен у августу 1941, а распуштен у априлу 1945. године. Нацисти су препустили контролу над Јасеновцем марионетској хрватској влади, којом је управљао фашистички усташки покрет. Камп је опслуживао велики број чланова усташког покрета, од којих је најзнаменитији Мирослав Филиповић-Мајсторовић, познат по убијању затвореника голим рукама.

Свеукупно, у Јасеновцу је убијено око 600.000 људи, укључујући Србе, Јевреје, Цигане и Хрвате, који су се противили усташкој власти. Од тог броја око 25.000 жртава су били Јевреји, од којих је већина била доведена у Јасеновац прије августа 1942. године (када су Нијемци почели протјеривање Јевреја из Хрватске у Аушвиц).

Јевреји су били довођени у Јасеновац из цијеле Хрватске. Већина их је била убијана по стицању; мали број стручних професионалаца је био остављен живим да раде у кампу. Они су подносили страшне услове и бруталан третман у рукама усташких чувара.

Јасеновачка администрација је пред сам крај рата уништила већи дио логора и убила већину затвореника како би се сакрили докази о масовним убиствима која су се десила на том мјесту.

“Encyclopedia of the Holocaust”, Yad Vashem, Izrael, Robert Rozett and Shmuel Spector,
Jerusalem-New York, 2000

Не постоји место у историји српског народа, укључујући разна стратишта и бојишта, где је на једном месту убијено више његових припадника од јасеновачких стратишта.

Да је јасеновачки логор био управо у функцији уништења људи најречитије говоре подаци о страдању деце, која у сваком случају нису могла бити војни или идеолошки противник. Према до сада поименично утврђеним подацима, од укупно 23.504 уморена детета у немачким, италијанским и хрватским логорима са простора НДХ, јасеновачка стратишта прогутала су 19.432, од тек рођених до 14 година старих.

Укупни број жртава јасеновачког логора није утврђен, као што није утврђен ни укупни број жртава рата 1941-1945. године. Пројектом «Ревизија пописа жртве рата 1941-1945 из 1964. године», који се проводи у Музеју жртава геноцида, настоји се поименично утврдити све жртве Другог светског рата на простору бивше Југославије и на појединачним локалитетима, без обзира на верску, расну, идеолошку, политичку, војну и другу припадност. Досадашња ревизија пописа даје далеко веће бројеве од оних минимализаторских, али упућује и на то да нису одрживи бројеви који су преувеличавали број страдалих. Свакако, остаје чињеница, да је Јасеновац највеће стратиште на просторима Југославије за време Другог светског рата, да је у јасеновачким логорима највише српских жртава, да је вршена масовна ликвидација Јевреја и Рома (ликвидација Срба, Рома и Јевреја вршена је због њихове националне, верске и расне припадности), те да су у великом броју страдали политички, војни и идеолошки противници владајућег режима у НДХ.

У условима сталних ликвидација, промјенљивости састава појединих група заточеника, логораши се покушавају организовати и пружити отпор. Циљ је био преживети и сачувати

достојанство човека. Издвајају се, ипак, два организована отпора логораша у Јасеновцу: пробој из логора III и логора IV. Први, 22. априла 1945. око 10 сати и други, истог дана увече око 20 сати.

Јасеновачка фабрика смрти радила је све до 22. априла 1945. године. Видећи да је крај близу, НДХ почетком године одлучује да сакрије трагове злочина на простору јасеновачког логора. Данима су у марту и априлу ископавани и спаљивани лешеве убијених. Последња група жена ликвидирани је 21. априла. У том тренутку у логору III (Циглана) остало је било још 1.073 мушкарца. У току ноћи 21/22. априла, видећи да је коначна ликвидација неминовна, организовале су се групе састављене углавном од физички издржљивијих логораша и донета је одлука да се покуша извршити пробој из логора. Циљ је био да неко остане жив и пренесе сведочења о страдањима у току 1.341 дана постојања логора. Јуриш је отпочео 22. априла око 10 часова. Голоруки костури појурили су према Источној капији. У херојском подвигу пробило се једва седамдесетак логораша. Истог дана, 22. априла, навече пробој су организовали и логораши из »Кошаре«, одвојеног дела логора (логор IV), њих 167. Живих је остало једанаест.

Јован Мирковић
Музеј жртава геноцида
Београд

Тачан број страдалих Рома на територији тзв. Независне Државе Хрватске вероватно никад неће бити утврђен. Разлози томе су бројни. Пре свега, статистички подаци о Ромима у старој Југославији су непотпуни, а самим тим и неприхватљиви. Наиме, велики број Рома се ни онда, а ни данас није тако декларисао, већ су изјављивали да су Срби, Хрвати, Македонци, Албанци и сл. Тако је често и сада. Према нашим сазнањима, која се базирају на неким егзактним истраживањима, највише 25% припадника овога народа декларишу се као Роми. Остали, онако како смо горе напоменули. Из тог разлога нам је податак о четрдесетак хиљада страдалих Рома на територији тзв. НДХ веома проблематичан. Тим више, овај податак стављамо под знак питања, јер су новија ископавања јасеновачких стратишта показала да је број страдалих припадника овога народа далеко већи од онога како се званично говори. Процењујемо, јер поузданих доказа још увек немамо, да је у логорима и мучилиштима широм НДХ геноцидно убијено преко осамдесет хиљада припадника ромског народа, од тога само у логору Јасеновац око педесет хиљада.

Драгослав Ацковић,
потпредседник Свјетског парламента Рома

Доња Градина је највеће стратиште концентрационог логора Јасеновац. Од укупног броја јасеновачких жртава у Доњој Градини је на најмонструознији начин уморена најмање половина. Градина је читаво вријеме постојања логора Јасеновац улазила у његов састав, као мјесто ликвидација и погребена жртава, гдје су усташе проводиле геноцид над Србима, Јеврејима и Ромима.

На простору од 156 хектара налази се 9 гробних поља са 105 масовних гробница. Године 1968. формирано је Спомен-подручје Јасеновац, у чији састав је улазила и Доња Градина. Распадом СФРЈ, Доња Градина и локалитети на десној обали Уне и Саве остали су у Републици Српској / Босни и Херцеговини. Народна скупштина Републике Српске је новембра 1996. донијела закон о Спомен-подручју Доња Градина.